

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

С. М. Романова
А. И. Ниязбаева
О. И. Пономаренко

ТАБИҒИ СУЛАРДАҒЫ
ХИМИЯЛЫҚ ТЕПЕ-ТЕҢДІКТЕР

Оқу құралы

Алматы
«Қазақ университеті»
2016

ӘОЖ 556.11

КБЖ 26.22

Р 64

*Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
химия және химиялық технология факультетінің
Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі
шешімімен ұсынылған
(№3 хаттама 17 мамыр 2016 жыл)*

Пікір жазған

химия ғылымдарының докторы, профессор *С.М. Тажимаева*

Романова С.М.

Р 64 Табиғи сулардағы химиялық тепе-теңдіктер: оқу құралы / С.М. Романова, А.И. Ниязбаева, О.И. Пономаренко. – Алматы, 2016. – 166 б.

ISBN 978-601-04-2407-4

Кітап табиғи сулардағы химиялық тепе-теңдіктің көп қырлы сұрақтарына байланысты отандық, шетелдік ғалымдар мен авторлардың оқу құралдарының материалдарынан тұрады. Қазақстанның табиғи суларындағы карбонатты-кальцийлі тепе-теңдіктің зерттелуіне, тепе-теңдіктің негізгі компоненттерін есептеуге байланысты әдістемелік сұрақтарға және алған білімді тәжірибеде қолдануға ерекше назар аударылған.

Оқу құралы химиялық, экологиялық мамандықтағы ЖОО оқытушыларына, студенттеріне, магистранттарына, PhD докторанттарына, сондай-ақ табиғи сулар химиясы саласында жұмыс істейтін мамандарға арналған.

ӘОЖ 556.11

КБЖ 26.22

© Романова С.М., Ниязбаева А.И., Пономаренко О.И., 2016

ISBN 978-601-04-2407-4

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2016

КІРІСПЕ

Табиғи суларда көптеген тепе-теңдік реакциялар жүреді: кышқылды-негіздік, тотығу-тотықсыздану, кешентүзуші, гидратация-дегидратация және тұнба түзушілер, соның ішінде жүзгіндердегі адсорбциялар және т.б. Табиғи суларда кездесетін маңызды тепе-теңдік жүйелердің бірі – гидрохимия, геохимия, гидробиология, океанология және басқа да ғылымдар үшін үлкен теориялық және тәжірибелік маңызды үдерістерді анықтайтын карбонатты-кальцийлі жүйе. Ежелгі және қазіргі кезде шөгіндінің (жер кыртысын құрайтын жыныстардың 5 %-ы карбонатты жыныстардан тұрады) пайда болуы; CaCO_3 кристалдары микроэлементтерді, органикалық заттарды сорбциялауы; судың бетонды бүлдіру әрекеті; техникалық қондырғыларда қактын пайда болуы, сонымен қатар су қоймаларындағы биологиялық үдерістердің қарқындылығы мен бағыты жүйенің карбонатты-кальцийлі күйімен анықталады.

Осы келтірілген мәселелер бұл жүйеге әлі де назар аудару керек екендігін көрсетеді. Ғалымдар жасанды ерітінділердегі карбонатты-кальцийлі жүйені; карбонатты жүйелерінің күйімен байланысты табиғи сулардың агрессивтілігі; теңіз және мұхит суларының кальций карбонатымен қаныққандығы; тұщы сулардың кальций карбонатымен қаныққандығы; кальций карбонатымен аса қаныққан табиғи сулар мен ерітінділердің тұрақтылығы; табиғи суларда түзілетін кальций карбонатының формалары және басқа да мәселелерді зерттеуде.

Оқу құралында табиғи сулардағы химиялық тепе-теңдіктердің түрлерін зерттеуге арналған әдебиеттерге шолу келтірілген. Карбонатты-кальцийлі тепе-теңдіктің негізгі компоненттерін есептеудің әдістемесіне, алынған мәліметтерді өзен, көл, су қоймалардағы сулардың тепе-теңдігін зерттеу тәжірибесіне қолдану тәсілдеріне ерекше көңіл аударылған. Қазақстанның табиғи су-

Оқу басылымы

*Романова София Максимовна
Ниязбаева Амангүл Иембердіқызы
Пономаренко Оксана Ивановна*

**ТАБИҒИ СУЛАРДАҒЫ
ХИМИЯЛЫҚ ТЕПЕ-ТЕҢДІКТЕР**

Оқу құралы

Редакторы *Г. Рүстембекова*
Компьютерде беттеген және
мұқабасын безендірген *Ф. Қалиева*

Мұқабаны безендірудегі сурет
www.maxresdefault.com сайтынан алынды.

ИБ №9984

Басуға 01.09.2016 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 ¹/₁₆.
Көлемі 10,37 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №3780.
Таралымы 100 дана. Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.